

Ministerie van Defensie

Militaire Inlichtingendienst

Afdeling Analyse & Rapportage

Postbus 20701
2500 ES Den Haag

Telefoon
Telex
Telefax

Lidbrief

Uitkomst

Aan:

zie verzendlijst

Ons nummer

DIS 2000016177

Datum

29 september 2000

Onderwerp

Jongste ontwikkelingen rond Irak

1. Hierbij bied ik u een korte notitie aan over de politiek-militaire situatie van Irak in het licht van de jongste internationale ontwikkelingen. Hierbij wordt tevens kort ingegaan op de situatie in Noord-Irak.
2. Zonder bijlage is deze brief ongerubriceerd.

Directeur Militaire Inlichtingendienst

van Reijn

J.A. van Reijn

Generaal-majoor der mariniers

Bijlagen

1

Bezoekadres

Kalvermarkt 28, Den Haag

Doorkleefnummer

Verzoeken bij beantwoording datum, nummer en onderwerp te vermelden.

MINISTERIE VAN DEFENSIE
MILITAIRE INLICHTINGDIENST

Afdeling Analyse en Rapportage

Reglobureau 2

IRAK: JONGSTE ONTWIKKELINGEN

(afgesloten 28 september 2000)

INLEIDING

In de afgelopen maanden hebben zich rond Irak enkele gebeurtenissen voorgedaan die van belang kunnen zijn voor toekomstige ontwikkelingen. Op het internationale vlak staat de instandhouding van het VN-sanctieregime onder aanhoudende druk van zowel humanitaire instellingen als ook buitenlandse overheden. Naast economische spelen ook militair-politieke overwegingen een rol in deze houding. Rusland bijvoorbeeld gaat uit van de hervatting van de militaire betrekkingen met Irak indien alle sancties tegen dat land opgeheven worden. Parallel hieraan bestaan er aanwijzingen voor toenemende spanningen in Noord-Irak tussen de verschillende Koerdische bewegingen.

BESCHOUWING

1. Internationale ontwikkelingen

In zijn streven naar doorbreking van het strikte sanctieregime tegen Irak, concentreert het Iraakse regime zich op het luchtembargo dat sinds de Golfoorlog van kracht is. Resolutie 670 van de VN-Veiligheidsraad (VNVR) behelst de verordeningen inzake vluchten op Irak, waarbij specifiek ingegaan wordt op het onderscheid tussen commerciële en humanitaire vluchten. Meerdere landen, waaronder de twee permanente VNVR-leden Rusland en Frankrijk, interpreteren de bepalingen zodanig dat bij niet-commerciële vluchten de VN-sanctiecommissie (momenteel o.l.v. Nederland) slechts verwittigd hoeft te worden en geen uitdrukkelijke toestemming vereist is.

Deze ontwikkeling heeft in de afgelopen weken geresulteerd in de volgende gebeurtenissen:

- op 17 augustus heropende president Saddam Hoessein het internationale vliegveld van Bagdad;
- op 19 augustus landde een Russisch toestel op het vliegveld met aan boord een Russische onderminister en hulpgoederen;
- op 17 september arriveerden Russische olie-experts en vijf ton aan hulpgoederen met een chartervlucht;
- op 22 september landde een Frans vliegtuig met artsen en sportlieden;
- op 23 september arriveerde een Russisch toestel met zakenlieden, een voetbalteam en humanitaire goederen;
- op 27 september bracht een Jordaanse toestel een minister en hulpgoederen vanuit Amman;
- een volgende Franse vlucht is aangekondigd voor 29 september.

De Russische vlucht van 17 september was enkele dagen voor vertrek aangekondigd en kreeg kort voor vertrek nog toestemming van de VN-sanctiecommissie (onder Nederlands voorzitterschap) die door snelle(re) besluitvorming haar primaat tracht te behouden. Daarentegen meldde Frankrijk pas één dag van tevoren de vlucht van 22 september aan en wachtte de goedkeuring van de VN niet af. Groot-Brittannië en de VS hebben verholgen gereageerd en de Franse actie veroordeeld.

Overigens toonde het jongste incident aan dat ook buiten de VNVR twijfels bestaan over het nut van het huidige luchtlembargo. Zowel Italië alsook Turkije welgerde in te gaan op dringende Amerikaanse verzoeken hun luchtruim te sluiten voor het Franse toestel en lieten de vlucht passeren. Evenzo van betekenis is de houding in de regio. Immers, alle vluchten naar Irak verlopen via de luchtruimen van Iraks buurlanden. Iran en Syrië hebben de Russische en Franse vluchten laten passeren, terwijl Jordanië een officieel verzoek bij de VN heeft ingediend de luchtverbinding tussen Amman en Bagdad te heropenen.

Vermeldenswaard in dit verband is dat dezer dagen het besluit is gevallen over een Koeweitse compensatieclaim van US\$ 15,9 miljard. In totaal is voor US\$ 200 miljard aan claims ingediend, wat Irak meer dan 50 jaar zou kosten om af te betalen. Voor deze betalingen is een speciaal fonds ingericht dat onder toezicht staat van de VN. In het kader van het 'olie-tegen-voedsel' programma gaat 30% van de Iraakse olie-opbrengsten naar dat fonds. Rusland en Frankrijk verzetten zich tegen de huidige omvang van de claims en hebben bewerkstelligd dat het voornoemde percentage verlaagd is van 30% naar 25%.

2. Situatie in Noord-Irak

In Noord-Irak is in toenemende vorm sprake van spanningen tussen de twee belangrijkste Koerdische organisaties, de Koerdische Democratische Partij (KDP) o.l.v. Masoud Barzani en de Patriottische Unie van Koerdistan (PUK) o.l.v. Jalal Talabani. Ook de Turks-Koerdische Arbeiderspartij (PKK) mengt zich in de strijd. De onderlinge rivaliteit, voortkomend uit tribale, ideologische en persoonlijke geschillen, veroorzaakt een aanhoudende latente instabiliteit van het gebied. Na diverse schermutselingen ¹⁾ sloten de twee partijen eind 1998 onder druk van de VS een akkoord. Dit zogeheten 'Washington-akkoord' is echter nooit uitgevoerd ondanks meerdere Amerikaanse bemiddelingspogingen.

Nog in juni dit jaar trachtte de Amerikaanse regering de oplopende spanningen te bezweren door betrokkenen uit te nodigen voor een bijeenkomst in Washington, o.a. met de twee Amerikaanse presidentskandidaten. Maar al aan de vooravond van de gesprekken was duidelijk dat geen van beide partijen bereid was tot wezenlijke concessies. Wel werd overeenstemming bereikt over het maandelijkse bedrag dat de KDP uit de inkomsten van de grensbelasting aan de PUK moet gaan betalen. De uitvoering van dit deelakkoord is echter een tweede. ~~Ofschijn de animositeit tussen de KDP en de PUK tot op heden beperkt~~ gebleven is tot mediacampagnes en bomaanslagen, ken een grootscheepse militaire confrontatie nooit uitgesloten worden.

Een complicerende factor is de aanhoudende inmenging van derden in het betrokken gebied. Turkije heeft een permanente militaire aanwezigheid op Iraakse grondgebied in een zogenoemde 'Veiligheidszone' in het kader van de operaties tegen de PKK. In deze strijd wordt Ankara geholpen door de KDP. Iran steunt de relatief kleine islamitische beweging in 'Koerdistan' en onderhoudt goede betrekkingen met de PUK.

De VS tenslotte trachten de Koerdische partijen zo veel mogelijk op één lijn te houden teneinde enige druk op het Centraal-Iraakse regime van Saddam Hoessein uit te oefenen.

¹⁾ Tijdens een confrontatie in 1996 ging de KDP een tijdelijke coalitie aan met het Centraal-Iraakse regime van Saddam Hoessein

Dit alles vindt plaats tegen de achtergrond van de onafgebroken dreiging vanuit Bagdad om de macht in Noord-Irak weer naar zich toe te trekken. Het regime van Saddam Hoessain laat geen mogelijkheid voorbij gaan om te onderstrepen dat uiteindelijk het centrale gezag hersteld zal worden. Door middel van troepenbewegingen zet Bagdad zijn dreigende uitlatingen kracht bij. Alle Koerdische facties onderkennen deze situatie en onderhouden op meer of, mindere wijze betrekkingen met het regime. Over het algemeen heeft de KDP de hechtere band met Bagdad.

BEOORDELING / VERWACHTING

De vooruitzichten in Noord-Irak zijn ongewijzigd. Ofschoon de levensomstandigheden gunstig afsteken tegen de rest van Irak, zal de instabiliteit aanhouden. Reden is de combinatie van inmenging door derden en de eindeloze rivaliteit tussen KDP en PUK. De aanwezigheid van de Turks-Koerdische PKK zorgt voor aanvullende verwickelingen. Alle betrokken partijen hanteren een korte termijnpolitiek omdat zij zich terdege bewust zijn dat een volwaardige Koerdische staat geen optie is. Zowel de directe omgeving als de internationale gemeenschap vrezen het destabiliserende effect in de regio bij een dergelijke ontwikkeling. Met dit voor ogen onderhouden de Koerdische partijen betrekkingen met alle partijen, inclusief het centrale regime in Bagdad. Verdere militaire stappen tegen Saddam Hoessain door de Koerden zelf of door andere oppositiegroepen vanuit Koerdisch gebied zijn niet waarschijnlijk.

Tot op heden heeft het Iraakse regime genoeg genomen met de status-quo van het gebied dat onder Koerdische controle staat. Maar dat wil niet zeggen dat de kwestie Noord-Irak Bagdad onverschillig laat. Verwacht mag worden dat president Saddam Hoessain bij de eerste de beste gunstige gelegenheid een poging zal doen het gebied weer onder zijn controle te brengen, bijvoorbeeld na het uitbreken van grootschalige gevechten tussen KDP en PUK. In een dergelijke situatie zal het regime een militaire interventie rechtvaardigen door als 'vredestichter' een einde te maken aan de 'anarchie'. Feit is dat de Iraakse (land)strijdkrachten voldoende zijn toegerust om een dergelijke operatie uit te voeren. In Bagdad gaat men er vanuit dat de militaire reserves van de VS zwak zullen zijn. Afgaande op verklaringen van functionarissen van het Amerikaanse ministerie van Buitenlandse Zaken is het in ieder geval niet te verwachten dat de VS in het huidige stadium militair geweld zullen gebruiken om hervatting van de wapeninspecties af te dwingen.

Dat de Instandhouding van het VN-sanctieregime onder druk staat heeft vele redenen. Voor humanitaire organisaties en enkele landen in de regio vormen de gebrekkige levensomstandigheden van de gewone Iraakse bevolking de primaire reden. Bij andere landen zoals Rusland en Frankrijk spelen economische en militair-politieke aspecten een rol in hun afwijzende houding tegenover het huidige VN-embargo. De financieel-economische mogelijkheden die Irak aan het buitenland biedt (en in de toekomst zal bieden) zijn aanzienlijk.

Rusland in het bijzonder verwacht veel economisch profijt van een herstel van de handelsbetrekkingen en hoopt dat Irak (een deel van) zijn ca US\$ 7 miljard aan schulden gaat afbetalen. Het ligt trouwens in de lijn der verwachting dat, wanneer alle sancties zijn opgeheven, Irak grootschalig conventioneel (en zeer waarschijnlijk ook niet-conventioneel) militair materieel gaat betrekken. Gelet op het huidige bestand aan materieel van Sovjetmakelij zal Irak vooral naar Rusland kijken voor zijn aanschaffingen.

~~Daarnaast is het mogelijk dat Irak tracht expertise te verkrijgen om zijn aangeslagen luchtverdediging te~~

herstellen en te moderniseren. Officiële Russische leveranties van reserveonderdelen zijn uiterst onwaarschijnlijk, maar beperkte leveringen via firma's in de Verenigde Arabische Emiraten kunnen niet worden uitgesloten. Het is genoegzaam bekend dat de Russische exportcontrole te wensen overlaaf, in weerwil van voortdurend herhaalde beweringen van het tegendeel.

De vraag rijst in hoeverre het huidige sanctieregime zal standhouden. De Arabische landen staan onder druk van twee zijden, aan de ene kant de VS die onverkort willen vasthouden aan de sancties, en aan de andere kant hun eigen bevolking die sympathiseert met het Iraakse volk. Vooral Arabische landen die financieel-economisch en/of politiek gebonden zijn aan de VS bevinden zich in een precäre situatie.

Tot op heden mondde dit uit in de tweeslachtige houding van het officieel respecteren van de sanctiebepalingen, maar tegelijkertijd in voorkomende gevallen een oogje dichtknijpen bij incidentele schendingen. Echter, de Jordaanse vlucht met hulpgoederen is veelbeduidend omdat Jordanië als relatief klein land en financieel-politiek gebonden aan de VS, hiermee het eerste Arabische land is dat het luchtembargo ondermijnt. De kans is groot dat dit voorbeeld gevolgd zal worden door andere Arabische landen, zoals Syrië dat deze week de Iraakse vice-premier Tariq Aziz ontving.

Grote landen als Frankrijk en Rusland kunnen zich eenvoudiger aan Amerikaanse druk onttrekken en handelen dienovereenkomstig. Als gevolg van de actuele Russische hoogconjunctuur (o.m. door de hoge olieprijs) hoeft Moskou geen beroep te doen op (westerse) IMF-leningen, waardoor het zijn assertieve buitenlandpolitiek kracht bij kan zetten.

Van Irak zelf mag verwacht worden dat het zijn pogingen tweespalt te zaaien in de internationale gemeenschap, en in het bijzonder in de VNVR, zal voortzetten. Vermeldenswaard is de aankondiging in de Iraakse pers dat de vliegvelden van Mosul en Basra, respectievelijk in de noordelijke en zuidelijke *no-fly* zone, gereed zijn om interne vluchten af te handelen. Ofschoon Irak nauwelijks nog over operationele civiele toestellen beschikt, is niet uit te sluiten dat het Iraakse regime de bepalingen van het luchtembargo (en de *no-fly* zone) verder zal uithollen door passagiersvluchten uit te voeren.

De factor tijd is van toenemende betekenis. Hoe langer het huidige sanctieregime ongewijzigd voortduurt, hoe groter de kans wordt dat landen en organisaties de bepalingen gaan negeren. Wat dit aangaat zijn er parallellen te zien met de gang van zaken rond het eerdere embargo tegen Libië. De afwijzende houding van de VS en Groot-Brittannië tegenover iedere bemiddeling inzake de Lockerbie-kwestie, verleidde Afrikaanse staten ertoe de tegen Libië ingestelde sancties te negeren.

De jongste ontwikkelingen ten aanzien van het luchtembargo betekenen nog niet het snelle einde van het totale sanctieregime. Maar ofschoon de formele opschorting of opheffing van het sanctieregime door de opstelling van de VS vooralsnog niet aan de orde is, dreigt het huidige compromiseloze beleid door de praktijk achterhaald te worden. In de muur rond Irak is een gatje geslagen en zonder nieuwe initiatieven zal deze kunnen uitgroeien tot een grote bres. Wellicht zal de nieuwe Amerikaanse president in staat zijn een nieuwe consensus binnen de internationale gemeenschap te bereiken. Uitspraken van de Britse onderminister van Buitenlandse Zaken en van secretaris-generaal van de VN Kofi Annan duiden erop dat een dialoog met Bagdad om uit de huidige patstelling te komen tot de mogelijkheden behoort.